

numerisana rimskim brojevima od I—
—CCLXXIX.

O celini svih pet knjiga malo se vodilo računa. Ako se neko, primera radi, zainteresuje pesmom u trećoj knjizi, moraće da je traži preko registra studije, koji je u prvoj knjizi, između stranica sa rezimeom studije i registra pesama za ovu knjigu. Uza sve, ponavljanja su bila neminovna, pa je tako ispod svake pesme dat podatak gde se rukopis sada čuva, pod kojim registarskim brojem, gde je ranije preštampan i ima li varijante u Vučkovim knjigama, a sve to se nalazi i u studiji, te se druga, treća i četvrta knjiga praktično ne mogu koristiti bez prve. Jedinstvenog registra naslova i početnih stihova pesama nema, te se mora tragati u svih pet knjiga. Nedostaje takođe uobičajeni opis rukopisa, iako elemenata opisa u studiji ima. Potrebno je, dakle, prilično znanja, rutine i strpljenja da se knjige koriste.

Iznoseći ova opažanja, koja nikako ne osporavaju značaj i vrednost celog poduhvata, imala sam na umu želju da se bar malo pomogne u snalaženju među brojnim stranicama ovog izdanja, koje su rezultat velikog truda i erudicije. Svoju punu afirmaciju ove knjige će steći utičući na buduća proučavanja usmene poezije i upoznavajući s velikim brojem dosad bezmalo nepoznatih pesama, od kojih poneke imaju i antologijsku vrednost.

Marija KLEUT

SIVA ZVEZDA, NARODNE PESME OSLOBODILAČKE BORBE I SOCIJALISTIČKE IZGRADNJE, priredio **MOMČILO ZLATANOVIĆ**, Gradina, Niš 1974, 296 str.

Ovom novom zbirkom partizanske poezije *Siva zvezda* dobili smo još jednu u nizu zbirki koje nastadoše preštiskavanjem pjesama iz prethodnih. Prema *Uvodnim napomenama* ova je zbirka nastala stoga što »se odavno nameće potreba za izdavanjem izbo-

ra«, a koncipirana je ovako: Uvodne napomene, Izbor pjesama, Radovi o pesmama iz NOB, Izvori pesama, Beleške o ličnostima opevanim u pesma, Napomene, Bibliografija radova o narodnim pesmama oslobodilačke borbe i socijalističke izgradnje (izvod), Slovenski rečnik i Makedonski rečnik.

U *Uvodnim napomenama* na pet stranica priređivač govori o stvaranju i pjevanju pjesama narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije; o stvaraocima pjesama; o razvitku i preobražaju pjesama, o stvaralačkoj aktualizaciji, ali i o vezama s klasičnom lirikom ili epikom; o primatu lirskih pjesama; o književnoj vrijednosti i o pjesmama koje su slavile i pratile rad. U ovom kratkom tekstu ima misli ili tvrdnji koje su diskutabilne a neke nedovoljno precizne. Takve su npr.: 1. da »u istoriji naših naroda ni o jednom događaju nije ispevano toliko pesama« (više ima pjesama o Kraljeviću Marku, npr.); 2. da »ova poezija je u prvom redu duhovni proizvod seljačke sredine i odražava shvatanja i osećanja širokih narodnih masa« (prvi je dio točan samo ako se misli na pjesme u ovoj zbirci ili na one mnogobrojne varijante koje nastadoše od rata do naših dana; drugi dio je nejasan, iz njega se ne razabire da li samo seljaci spadaju u široke mase); 3. da »Kozaračko kolo«, na primer, ima na desetine varijanta« (ne znamo o kakvim se varijantama radi: da li pjesama ili kola?) i 4. da je partizanska epika »negovana pre svega tamo gde je još živa epska tradicija: na Kordunu, u Gornjoj Jablanici, u Pustoj Reci itd.« (ne znamo da li su navedena područja slučajno izabrana ili su primarna, odnosno da li ono »itd.« znači možda i još negdje?).

U glavnom dijelu knjige, na 204 stranice, doneseni su tekstovi pjesama izabranih iz 29 izvora i podijeljenih u dvanaest »krugova«: *Crveni znaci* (3), *Crveni se barjak vije* (25), *Zasijala zvijezda petokraka* (40), *Naše će ga puške osvetiti* (19), *Svaka pjesma iz srca je slika* (12), *Oj Partijo, svetinjo najveća* (6), *Ne plači, Malino mome, ne žalaj* (16), *Mila majko, to je tvoja dika* (4), *Al' ne pršte petokraka* (10), *Gdje je moje dijete* (5), *Kad se sjetim* (2), *Rad-*

ničke te ruke građe (14). Dakle, ukupno 156 pjesama na »srpskohrvatskom, odnosno hrvatskosrpskom, makedonskom i slovenačkom« (mogla se dodati i po koja pjesma na jezicima drugih narodnosti, kad već antologija ima općejugoslavenski karakter). Objašnjavajući kriterije za izbor pjesama, priređivač kaže da je izbor zavisio »prvenstveno od umjetničke vrednosti pjesama i od njihovog broja«. Ali kad pjesme ove zbirke usporedimo sa sličnim zbirka partizanske poezije (npr. s Dizdarevom, Orahovčevom ili Čubelić-Vitez-Petrovićevom) ne možemo reći da je ova zbirka u umjetničkom pogledu bolja. Uočljivo je da je priređivač ipak više pažnje posvećivao sadržajima nego pjesničkim vrijednostima. I to je trebalo naglasiti. Da smo u pravu, govore sadržaji ovih pjesama: **Istro naša, Zasijala zvijezda petokraka, Naše će ga puške osvetiti, Pogibija Ratka Pavlovića, Streljanje u Kragujevcu, Bojnička žalopojka, Logorska pjesma** i sl. (duže su pjesme inače kao cjelina slabije).

Svih 156 pjesama vjerno je pretiskano (iznimke su samo naslovi, kojih je dobar dio promijenjen npr. pjesma s naslovom: **Na livadi na zelenoj travi** iz zbirke Maka Dizdara dobila je u ovoj zbirci naslov **Svaka pjesma iz srca je slita**, ili pjesma **Zamirisa đurđevdansko cvijeće** nosi naslov **Razliježe se pjesma partizana** i sl.). To otežava identificiranje pjesama. Tako je, priređivač, npr. pretiskao Mitrovićanku bez prve strofe:

Hajd u kolo, robijaši,
kolo zaigrajmo
Mitrovićanku zapjevajmo
ko da je sloboda...

(vidi: **Pjesme borbe**, oktobar 1942, izdanje »Vjesnika« JNOFH). Pjesma **Crna Gora u boj kreće** ima ispremiješšan sadržaj dviju pjesama: **Listaj goro, cvjetaj cvijeće** i **Telefonske žice zuje**. Ta pjesma završava distihom kojim završava i pjesma s rednim brojem 4, koja joj je i sadržajem slična. Takvih slučajeva ponavljanja stihova ima više. Pjesma **Kordun, Bosna, Banija i Lika** sastavljena je od dva ne baš uspješno spojena distiha. Varijanta pjesme **Marjane, Marjane**, iako je uzeta iz zbirke **Naše pjesme**, Zagreb 1945, nije ni originalna ni najbolja. Pjesma

Zlatibore, širi svoje grane sastavljena je od različitih (i po vremenu nastanka i prema sadržaju) distiha. Ima boljih, umjetnički vrednijih varijanata nekih ovdje pretiskanih pjesama, npr. od **Logorske pesme** itd. Razlozi za ispremiješšanost sadržaja pjesama leže u tome što su većim dijelom pretiskane iz zbirke koje su tiskane poslije 1950. (od 1950. do 1960. — 52, a od 1961. do 1971. — 75).

U dijelu **Radovi o pesmama iz NOB** na 67 stranica doneseno je sedam tekstova. Zašto je to učinjeno i zašto su baš ti tekstovi, odnosno odlomci, doneseni — nema objašnjenja.

Uz popis izvora pjesama mogli bismo primijetiti da iz nekih zbirki, koje su rađene prema umjetničkim kriterijima, nije pretiskana nijedna pjesma. Također nije jasno zašto je priređivač, i po kojem kriteriju, donio bibliografski izbor od samo 54 navoda.

Ante NAZOR

NARODNI PESNI OT SREDNITE RODOPI, Zapisal ATANAS RAJČEV, Studija, s'tavljane, obrabotka i komentar ROSICA ANGELOVA, Izdatelstvo na B'lgarskata Akademija na naukite, Sofija 1973, 652 str.

U povodu šezdesete obljetnice oslobođenja smoljanskoga okruga od turskoga ropstva (1912—1972) Bugarska je akademija znanosti izdala ovaj velebani zbornik narodnih pjesama što ih je zapisao Atanas Rajčev (r. 1916, u. 1962), a koje se u Etnografskom institutu Bugarske akademije znanosti čuvaju od godine 1955. Popratnu studiju i komentar napisala je i materijal obradila Rosica Angelova.

Svojom ljepotom i izvornošću, što znači i svježinom, odavna je pjesničko bogatstvo Rodopa privlačilo proučavatelje usmenoga stvaralaštva. Njegovo je sakupljanje započelo pred više od